



# KÖKSAV Yayınları

1919-1922 Arasında Anadolu'da Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış

Yazar(lar): Recep Karacakaya

Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

[recepkaracakaya@karabuk.edu.tr](mailto:recepkaracakaya@karabuk.edu.tr)

Kaynak: *KÖK Araştırmalar KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, Ermeni Araştırmaları II*, Cilt XII, Sayı 2 (Güz 2010), ss. 5-11

Yayıncı: KÖKSAV KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı

ISSN: 1302-292X

Baskı Tarihi: Ocak 2012

URL: <http://www.koksav.org.tr/arsiv/201012204>

KÖKSAV Arşivini kullanmış olmanız <http://www.koksav.org.tr/arsiv/bilgi/ilkeler.php>'deki KÖKSAV Yayınlarının Kullanım Şartları ve Sınırlamaları'nı kabul etmiş olduğunuzu göstermektedir. KÖKSAV Yayınlarının Kullanım Şartları ve Sınırlamaları'na göre, eğer kayıtlı değilseniz, derginin bütün bir sayısını indiremez, bir makalenin birden çok nüshasını çoğaltamazsınız. Ayrıca KÖKSAV Yayınlarının içeriği ticarî olarak değil, ancak kişisel olarak kullanılabilir.

Eserin daha çok kullanım hakkına sahip olmak için <http://www.koksav.org.tr/yayin/iletisim.php>'de bilgilerine erişebileceğiniz yayıncı ile temas kurunuz.

KÖKSAV bağımsız, günlük siyasî konumu olmayan, gönüllü olarak hizmet veren vakıf statüsünde bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar ve yayar. KÖKSAV hakkında daha çok bilgi edinmek için, lütfen [koksav@koksav.org.tr](mailto:koksav@koksav.org.tr) adresinden temas kurunuz.

KÖKSAV Yayınlarında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazar(lar)ına aittir.

© KÖKSAV 2012 Ankara



KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı  
KÖKSAV . Ankara

<http://www.koksav.org.tr>

# 1919-1922 Arasında Anadolu’da Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış

*Recep Karacakaya*

Recep KARACAKAYA, “1919-1922 Arasında Anadolu’da Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış” *KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt XII, Sayı 2 (Güz 2010), ss. 5-11.

Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanmasından sonra İstanbul ve Anadolu’nun çeşitli vilayetlerinde yaşayan bir kısım Ermeni’nin Türklere karşı davranışları değişmiş, bu davranış değişikliği 1922 yılı sonlarına kadar sürmüştür. 1919-1922 yılları arasındaki Türk-Ermeni ilişkilerine bakıldığı zaman İstanbul’da Ermeni Patriğinin bu faaliyetlerde başrolü oynadığı görülmektedir. Ermeni Patriği, özellikle işgal kuvvetleri temsilcileriyle ve Rum Patriğiyle işbirliği yapmış, Anadolu’daki Hıristiyanların hayatlarının tehlikede olduğunu iddia etmiştir. Fakat bu dönemde Anadolu’daki Ermenilerin durumunun iddia edildiği gibi olmadığı, Ermeni ahalinin Türklere iyi ilişkiler kurdukları kendi mektuplarından anlaşılmıştır.

*Anahtar Kelimeler:* Revan İstanbul, Anadolu Ermenileri, Ermeni Patriği, Zaven, Mustafa Kemal

---

Recep KARACAKAYA, “An Overview Of Turkish-Armenian Relations Between 1919-1922 in Anatolia”, *KÖK Journal of Social and Strategic Researches*, Vol. XII, Num. 2 (Autumn 2010), pp. 5-11.

After the signing of the Armistice Mondros various provinces of Anatolia and Istanbul, the Turks against Armenians living in some behaviors can be altered, this behavior continued until the end of 1922. Between 1919-1922 the Armenian Orthodox patriarch in Istanbul, when viewed in the Turkish-Armenian relations appear to play a leading role in these activities. The Armenian Patriarch, Patriarch of the Greek and has collaborated with representatives of the occupation forces, especially in Anatolia, the Christians claimed that their lives are in danger. However, as alleged in this period that the status of the Armenians in Anatolia, the Armenian population lives established good relations with the Turks and understood their own letters.

*Key Words:* Istanbul, the Anatolian Armenians, the Armenian Patriarch, Zaven, Mustafa Kemal

Bu yazıda 1919-1922 yılları arasında Türk-Ermeni ilişkileri genel çizgileriyle incelenecektir. Bu inceleme yapılırken, Doğu ve Güney cephelerinde yapılan savaşlar incelenmeyecek, İstanbul’da ve Anadolu’nun değişik yerlerindeki Ermenilerin Türklere ilişkileri değerlendirilecektir.

Mondros Mütarekesi’nin imzalanması üzerine Ermeniler, İngilizlerin de yardım ve kışkırtmalarıyla yeniden organize olmaya başlamışlardır. Sevk ve iskâna

tâbi tutulan Ermenilerin de geri dönerek faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmeleri Türk-Ermeni ilişkilerinde kısa bir süre de olsa devam eden bahar havasını dağıtmıştır. Ermeni ve Rumların yaklaşan barış ve müttefik zaferleri dolayısıyla şımarıp taşkınlıklar yapmaları, hükûmetin onlara karşı gereken yakınlığı göstermesini önlemiş, ayrıca bu husus Türkleri tahrik etmiş, asayişsizliklere yol açmıştır (Akşin 1992:32-33).

Mütareke'nin haksız tatbikatıyla zulüm ve adaletsizlik baskısı altında ezilmek, sömürge durumuna düşürülerek yaşatılmak istenen Türk milleti bütün bu olanlara karşı fiilî bir mücadeleye başlamıştı. İşgal kuvvetlerinin varlığı ve desteği ile şımaran Ermeni ve Rum azınlığın davranışları da öfke ve kızgınlık yaratmış, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin, Yunanlılara, Ermenilere verilmek istenmesi bütün yurttaki bir "müdafaa-i hukuk" hareketinin doğmasına yol açmıştır.

1919 yılı içinde Anadolu'da, milletin, hakkını aramaya karar vermesi ve Mustafa Kemal'in önderliğinde mücadeleye başlaması, bunun ilke ve esaslarını Amasya'da, Erzurum'da ve Sivas'ta tesbit ederek bütün dünyaya duyurması, Ermenilerin hiç hoşuna gitmemiştir. Özellikle İstanbul'da hükûmetle ilişkileri İngilizlerin desteğiyle oldukça iyi olan Ermeni Patriği Zaven Efendi Anadolu'daki gelişmelerden hiç memnun değildir.

Mevcut durumdan istifade eden Ermeni Patrikhanesi, 1916 Temmuzunda neşrolunan patrikhane nizamnamesinin kaldırılmasını, eski patrik Zaven Efendi'nin vazifesine dönmesini, patrikhane eski meclislerinin de ibkası talep etmeyi kararlaştırmış, bu konuları ihtiva eden bir takrir yazarak Adliye ve Mezahip Nezareti'ne sunmuştur (*Sabah*, No: 10407, 7 Kasım 1918). Ermenilerin bu istekleri kabul edilmiş ve Ermeni Patrikhanesi imtiyazatının iade-i meriyyeti hakkındaki 6 maddelik nizamname *Takvim-i Vekayi*'de neşredilerek yürürlüğe girmiştir (*Sabah*, No: 10421, 21 Kasım 1918).

Hariciye Nezareti, eski Ermeni Patriği Zaven Efendi'ye bir telgraf çekmiş ve Meclis-i Vükela kararıyla Ermeni Patrikhanesi imtiyazatının iade ve kendisinin de patriklik makamında ibka edilmiş olduğu beyan ederek bir an önce vazifesinin başına dönmesini istemiştir (*Sabah*, No: 10435, 5 Aralık 1918).

Ermeni Patriği Zaven Efendi, nihayet İstanbul'a geldi. Kendisine Galata'dan Kumkapı'ya kadar gösteriler yapıldı. Hükûmet bir bildiriyle gösteriyi yasaya aykırı bulduğunu ve soruşturma açtığını açıklayacaktır (Sarıhan 1993: 136, 137).

Zaven Efendi Ermenilerin düzenlediği törenlerle ve gösteriler arasında makamına oturmuştur (Sarıhan 1993:140). Daha sonra hükûmete bir şikâyet dilekçesi sunan Zaven Efendi, memlekette asayişin olmadığını, İslamların silahlandırılarak Ermenileri tehdit ettiklerini ileri sürmüştür. Hükûmet Ermeni Patriğinin dile getirdiği şikâyetleri görüşmüş, milliyetler arasında uyumlu bir geçinmeyi bozabilecek hareketlerden kaçınılmasını yeniden duyurmaya, Patrikten de şikâ-

yetlerini belgelemesini istemeye karar vermiştir (Sarıhan 1993:200).

Yine Zaven Efendi başka bir açıklamasında da, Ermenilerin Yunanlılardan memnun olduğunu, Yunan ordusunun işgal ettiği yerlerdeki Ermenilerin, her zaman durumlarından memnun olduklarını ileri sürmüştür.

Paris'teki Barış Konferansı'nda Türk barışının hâlen imzalanamadığı bir zamanda, Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili görüşlerini *Pontus* gazetesine açıklayan Zaven Efendi; imzalanacak barışın şekli ne olursa olsun, Türklerle Ermenilerin birbirleriyle ilişkileri devam edecektir dedikten sonra, bu ilişkilerin daha da gelişmesi ve samimi bir hâle gelebilmesi için Türk hükûmeti ve matbuatının, Ermenilere karşı yapılan mezalim ve itisafatın tahkiki için gayret göstermesi gerektiğini beyan etmiş, (*Vakit*, No: 673, 17 Eylül 1919) "Müslüman vatandaşlarımızla teşrik-i mesai edemeyiz ve bize verilen vaadlere asla inanamayız, biz Ermeniler Karadeniz Rumlarıyla birlikte hakkımızın yerine getirilmesini talepten geri durmayacağız, her iki milletin gün geçtikçe kuvvetlenen siyasî dayanışması sayesinde emellerimizi gerçekleştirebileceğiz, murahhas olarak gösterdiğimiz Venizelos'a büyük bir itimadımız vardır. Anadolu'dan pek az haber gelmekle birlikte alınan bilgilerden Ermenilere kötü muamelelerde bulunduğu ve silah altına davet edildikleri bildiriliyor, ileride Ermeni Patrikhanesi'nin takip edeceği yol, Rum Patrikhanesi'nin takip edeceği harekete uygun olacaktır" demiştir (*İkdam*, No: 8151, 21 Ekim 1919).

Patrik Zaven Efendi, *Neologos* gazetesinde yayınlanan bir mektubunda da, Anadolu'daki ahvalin vahim olduğunu, Hristiyanların hayatlarının tehlikede bulunduğunu, Erzincan ve Erzurum havalisinden birçok ailelerin Mersin ve Adana iskelelerine gelmekte olduklarını, Hristiyanlara Kuva-yı Milliye'ye iltihak etmelerini ve aksi takdirde birkaç gün zarfında oralardan gitmelerinin ihtar edildiğini açıklamıştır.

Ermeni Patriği Zaven Efendi, İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'e de bir mektup yazarak, Bolu'da Kemalist çetelerin Ermenileri diri diri yaktığını ileri sürmüş ve Mustafa Kemal'in yeni cinayetlerine karşı İtilaf devletlerinin tedbir almasını istemiştir. Hükûmet kuvvetlerinin Bolu'yu 14 Ağustos'ta isyancılardan kurtardığı gün Ermeni mahallesinde yangın çıkmıştı (Sarıhan 1995:194).

Fakat Anadolu'dan gelen haberler gerçeğin böyle olmadığını ve Patrik Efendi'nin iddialarının asılsız ve gerçek dışı olduğunu ortaya koymuştur. Onikinci Kolordu Komutanlığı'ndan gelen 12 Ekim 1919 tarihli telgraf, ne Ermeni ve ne de Rumlardan hiç bir tazyike maruz kalmadıklarını, emniyet, mal ve canlarına oldukça itina edildiğini ve asayişin devam etmekte olduğunu bildirmektedir. Ancak yaklaşık olarak iki aydan beri Rum ve Ermenilerin çok miktarda seyahat belgesi alarak İzmir ve Adana taraflarına gittikleri, Kayseri ve Niğde'de nasihat yoluyla bu seyahatlerin önüne geçilmek istendiği ve her türlü teminat verildiği, bu

meseleyle ilgili olarak 11. Fırka kumandanıyla Kayseri Ermeni metropolidinin görüştüğü, gerek ahali ve gerekse metropolidin bu seyahatlerinin hiç bir endişe eseri olmadığını ve sırf ticaret maksadıyla olduğunu söyledikleri de Onikinci Kolordu Komutanlığı'ndan gelen telgrafta yer almıştır. Ayrıca Ankara'dan gelen 11 Ekim 1919 tarihli telgrafta da asayiş bozacak hiç bir olay olmadığını bildirilmiştir (*İkdam*, No: 8149, 19 Ekim 1919).

Tokat, Erbaa, Kavak, Çarşamba, Merzifon, Vezirköprü gibi yerlerden mahalî cemaat-i gayr-i Müslime ileri gelenlerinin imzalarıyla, Üçüncü Kolordu Kumandanı Salahaddin Bey'e gönderilen yazılarda da, Ahâlî-i İslamiyye tarafından Hristiyanlara tecavüz edilmekte olduğu yalanları tekzip edilmiştir (*Osmanlı Belgelerinde Ermeniler*, 1994:247-251).

Ermeni Patriğinin bu iddiaları üzerine, Mustafa Kemal Paşa cevap verme ihtiyacını duymuş, bu cevap 22 Ekim tarihli *İkdam*'da yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu konu ile ilgili olarak özetle şunları söylemiştir;

“Patrik Zaven Efendi, milletin sırf millî hukukunu müdafaa emeliyle vücuda getirdiği vahdeti bir Ermeni veya anasır-ı gayr-ı Müslime aleyhdarlığı ile şaibedar etmek istiyor. Bunun için hakikatı bu kere de ayrıca açıklamaya mecburiyet görülmüştür. Evvela, Erzincan ve Erzurum havalisinden hicret eden katiyyen hiçbir Ermeni ailesi yoktur. Saniyen, İzmit, Adapazarı ve Samsun ve havalisinde olduğu gibi bilcümle Anadolu'da asayiş ve beynelanasır hüsn-i amiziş her zamankinden daha fazladır ve teşekkür edilecek durumdadır. Hatta Haymana vesair mahaller rüesa-yı ruhaniyesi ve Amasya, Tokat vesair livaların ahali-i Hristiyanıyyesi tarafından hareket-i milliyenin tamamen mürevviç buldukları telgrafla Dâhiliye Nezareti'ne ve ecebî mümessillerine bildirilmiştir. Salisen, hilaf-ı hakikat olarak Anadolu harekât-ı milliyesini Bolşevizm diye ilan eden, bu memleketi daima ittihadçı hareketiyle şuriş-i mütemadi içinde görmek ve göstermek isteyen Ferid Paşa Kabinesi'nin beyanatından ürkerek ihtimal birkaç zengin aile kendilerince emin gördükleri bir tarafa hanelerini nakletmişlerse bunun mütarekeden beri Adana ve havalisinde ve müstakbel Ermenistan'daki ekseriyeti teşkil için Ermeni komiteleriyle bizzat Patrikhane'nin teşvikatına kapılan ailelerdir” (*İkdam*, No: 8152, 22 Ekim 1919).

Anadolu'da yaşayan ve kendi hâllerinde iş ve güçleriyle meşgul olan Rum ve Ermeniler de, Patrik Zaven Efendi'nin iddialarına benzer iddiaları tekzip etmişlerdir. Kütahya'dan mektup gönderen bir kişi, Türklerle Ermenilerin bir arada, uyumlu bir şekilde yaşadıklarını tafsilatlı bir şekilde anlatmış ve aralarında hiçbir sui tefekkür olmadığını belirtmiş (*Vakit*, No: 694, 8 Ekim 1919), Erbaa kazasından Ermeni ve Rumlar, ruhanî reisleriyle birlikte imzaladıkları bir telgrafı Dâhiliye Nezareti'ne göndermişler, “mal, namus ve hayatlarının emniyet altında bulunmadığına ve Kuva-yı Milliye'ye yardım etmedikleri takdirde bu havalii terke mecbur edilecekleri yolunda İstanbul'da yayılan haberlere teessüf ettiklerini belirtmişler, burada bütün unsurların kardeş gibi yaşadıklarını, bu tür haberlerden Müslüman kardeşlerine karşı hicap duyduklarını” belirtmişlerdir (*İkdam*, No: 8152, 22 Ekim 1919). Yine Amasya'daki Rum ve Ermeniler tara-

findan da buna benzer bir telgraf gönderilmiş, Anadolu ahvalinin güya vahim ve Hristiyanların hayatının tehlikede olduğu ve Hristiyan ahaliye Kuva-yı Milliye'ye iltihak etmeleri, aksi takdirde birkaç güne kadar memleketi terke mecbur edilecekleri rivayetlerini esefle duyduklarını, hâlbuki herkesin tam bir emniyet içinde ve Müslümanlarla ahenk hâlinde yaşadıklarını bildirmişlerdir (Gökbilgin 1959:99).

İstanbul'da *Alemdar* gazetesinde çıkan bir yazıda, Ali Fuat Paşa'nın, Ankara'yı kan ve ateş içinde bıraktığı, tehcirler, taktiller, soygunculuklar ika ettiği ve bu yüzden Ankara'da genel göç başladığının iddia edilmesi üzerine, bu yöredeki Ermeni Murahhasa Vekili Ağışe, Ermeni Katolik Ruhanî Reisi Merges, belde Müftüsü Rıfat, Belediye Reisi Ali ve öğretmenlerden Arif Beyler, iddiaların gerçek dışı olduğunu, yörede asayişin yerinde olduğunu, *Alemdar*'da çıkan iddiaların iftira olduğunu ve istiyorlarsa *Alemdar* muharrirlerinin gerçek durumu yerinde görebileceklerini belirten bir telgrafi bütün gazetelere göndermişlerdir. (*Vakit*, No: 718: 1 Kasım 1919)

Anadolu'dan gelen bütün haberler, Ermenilerin durumunun iyi olduğunu göstermiştir. İstanbul'dan Kayseri'ye gönderilen bir Ermeni papazı *Jamanak* gazetesine gönderdiği yazıda Kayseri ahvali hakkında bilgiler vermiş; "Ürgüp'te bizi karşılayan Ermeni, Türk ve Kürt ahalinin hâl ve davranışlarından asayişin yerinde olduğunu anladım. Mezhep değiştiren Ermeniler konusunda ise kaymakam beyin onlara kendi kendilerine karar verme yetkisini verdiğini, sarıklarını çıkarıp kiliseye gitmekte serbest olduklarını beyan etmiştir" (*Vakit*, No: 770, 28 Aralık 1919).

Bu tekziplerden de anlaşılacağı üzere Anadolu'daki Ermenilerin durumu iddiaların aksine gayet iyiydi ve hayatlarının tehlikede olduğu ve Kuva-yı Milliye'ye katılmadıkları takdirde memleketi terke mecbur edilecekleri yönündeki iddiaların gerçekte bir alakası yoktu. Bu iddialar İstanbul merkezli olarak yayılmış ve millî uyanışı baltalamak maksadıyla yapılmıştır.

Kasım 1919'da, İstanbul Ermenileri önemli bir girişimde daha bulunmuşlar, Galata Ermeni Kilisesi'nde toplanan bir komisyon, harp esnasında meydana gelen zararlardan Ermenilerin hissesine düşen payı tesbit ederek, Türk Hükûmeti'nden alabilmek için Paris Sulh Konferansı'na müracaat etmeye karar vermiş (*Vakit*, No: 741, 28 Kasım 1919), bu konuyla ilgili olarak Ermeni Patrikhanesi 4 sayfadan ibaret olan bir taktiri hükûmete vermiştir. Ermeni Patrikhanesi, önceki hükûmet zamanında zabtedilen Ermeni mallarının iadesini ve kayıp olduğu iddia olunan bir kısmının da tazminatını Osmanlı Hükûmeti'nden talep etmiştir. Ermeni Patrikhanesi'nin tezkiresi Sadaret'ten Adliye ve Mezahip Nezareti'ne havale edilmiş, oradan da Maliye Nezareti'ne gönderilmiştir (*İkdam*, No: 8254, 3 Şubat 1920). Adliye Nezareti Mezahib Müdürü Baha Bey, Patrikha-

ne'nin müracaatının kendi dairelerini ilgilendirmediğini belirterek takriri bir tezkire ile doğrudan doğruya Bab-ı Ali'ye havale etmiş ve talep olunan tazminatın verilip verilmeyeceği hususunda ise kararı ilgili dairelerin verebileceğini beyan etmiştir (*İkdam*, No: 8256, 5 Şubat 1920).

Ermenice gazeteler, Adapazarı vesair yerlerde Türkler ve Ermenilerin birbirleriyle hoş geçinmeye başladıklarını, Hristiyanlara karşı kötü muamelede bulunulmaması hususunda duvarlara beyannameler yapıştırıldığından anasır-ı gayr-ı Müslimenin düçar olduğu korku ve heyecanın da giderilmiş olduğunu yazmışlardır (*İkdam*, No: 8297, 21 Mart 1920). İstanbul'da bulunan Ermeni kiliselerinde, 1 Temmuz 1915'te Beyazıt Meydanı'nda asılarak idam edilmiş olan Hınçak Komitesi'ne mensub 20 Ermeni'nin ruhuna dualar edilmiş (*İkdam*, No: 8387, 21 Haziran 1920), böylece mazide kalmış olaylar, zihinlerde canlı olarak tutulup Ermenilerin milliyetçilik hisleri bilenmiştir.

Bu arada Doğu Anadolu'da Kazım Karabekir'in Ermenistan'a karşı taarruz hazırlıklarına başlaması ve taarruza geçmesi üzerine özellikle Trabzon'da Türklerle Ermeniler arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir. Kafkas cephesinde Ermenilerin harbe iştirakleri, bu bölgeye karşı Ermenilerin besledikleri niyetler ve düşünceler Türk-Ermeni ilişkilerini gerginleştiren diğer sebeplerdir. Bununla beraber Ermenilere karşı uygun olmayan bir hareket yapılmamıştır (*Vakit*, No: 1016, 7 Ekim 1920). Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan Ermenilere karşı baskı uygulanmamıştır, Ermeni mektepleri açıktır (*Vakit*, No: 1219, 30 Nisan 1921). Kars'tan gelen bir Amerikalı ise: "Bu uzak yerlerde Ermeniler umumiyet üzere rahat yaşıyorlar. Muharebe zamanında Ermenilerden alınan esirlere de iyi muamele edilmektedir" (*Vakit*, No: 1224, 5 Mayıs 1921) demiştir.

Samsun Ermenileri de Büyük Millet Meclisi'ne hitaben bir telgraf çekip, Patrik Zaven Efendi ve diğer Ermeni ileri gelenlerinin hareket tarzlarını eleştirmişlerdir. Samsun Ermenileri bu telgrafta özetle; "Patrik Zaven Efendi ve diğer Ermeni ileri gelenlerinin, Avrupa kapılarında dolaşacağına ve garb emperyalistlerinin fikrine alet olacağına doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gelmelerinin daha iyi olacağını beyan etmişlerdir. Ayrıca Samsun Ermenileri Patrikhane tarafından Samsun'a gönderilen murahhasayı kabul etmemişlerdir (*Vakit*, No: 1234, 15 Mayıs 1921).

Görüldüğü üzere Anadolu'daki Ermenilerin büyük bir kısmı Türk devletine bağlılığı sürdürüyor, hatta İstanbul'daki Patrikhane'ye karşı bile tavır alıyorlardı. Onların durumları iddiaların aksine kötü değil, oldukça iyiydi.

Yine 1922 yılı içerisinde Anadolu'da Hristiyanlara zulüm yapıldığına dair Avrupa'da bir takım neşriyat yapılmaya başlanmıştır. Bütün bu haberlerin kaynağı Amerikalı Binbaşı Yavel'dir. Elazığ Amerikan Şark-i Karib Muavenet Heyeti'nin Harput şubesi eski müdürü olan Yavel, Millî hükûmet tarafından

Ermenilerin devamlı baskı altında bulundurulduklarını ve son olarak bir kıtale maruz kaldıklarını iddia etmiştir. Bu şahsın, Anadolu'da nifak için çalıştığı anlaşıldığından, hükûmetçe Anadolu arazisini terketmesi istenmiş, buna gücenerek Halep'e giden Mister Yavel ve bir arkadaşı garazkârane suçlamalarda bulunmuştur. Bu şayialar tamamen asılsız ve yalandır. Anadolu'nun muhtelif noktalarında bulunan Amerikalılardan gelen haberler de Anadolu'da sükûn ve asayişin yerinde olduğunu ve Hristiyanlar için endişe verici bir hâl olmadığını bildirmektedir.

Ankara Hariciye Vekaleti de bu iddiaları kati surette tekzip etmiş ve gerek Harput'ta gerek Anadolu'nun çeşitli noktalarında bulunan Amerikalıların şahitliklerine müracaat edilebileceğini belirtmiş, Amerika Muavenet Heyeti temsilcileri de, Harput'ta Hristiyanların katliyle ilgili iddiaların asılsız olduğunu Washington'a bildirmiştir (*Vakit*, No: 1598, 22 Mayıs 1922).

Dâhiliye Vekaleti de, Ermenilere ve Rumlara karşı kanuna aykırı hiç bir harekette bulunulmadığını söylemiş ve suçlamaları kati surette reddetmiştir" (*Vakit*, No: 1600, 24 Mayıs 1922).

6 Mayıs 1922 tarihli *Times* gazetesinde yayınlanan bu suçlamaları gerçekmiş gibi değerlendiren İngilizler Anadolu'ya tahkikat heyetleri gönderebilmek için harekete geçmişler, bu münasebetle Avam Kamarası'nda Mr. Chamberlain, müttefiklere, Anadolu'ya bir heyet-i tahkikiye gönderilmesi teklifinde bulunmuş, İngiltere'nin derhâl Anadolu mıntıklarına komiserler gönderilmesini teklif edeceğini beyan etmiş, diğer devletler komiserler gönderilmesini kabul etmezlerse İngiltere bir komiser gönderecektir (*Vakit*, No: 1595, 19 Mayıs 1922) demıştır.

Anadolu'da yaşayan Ermeni ve Rumlar, Avrupa matbuatında çıkan ve İngiltere'nin de hemen sahiplendiği bu asılsız iddia ve iftiralara en iyi cevabı vermişlerdir. Rum ve Ermeni cemaatlerinin ileri gelenleri Binbaşı Yavel'in suçlamalarını şiddetle reddederek Elazığ, Malatya, Kastamonu, Çorum Ermeni ve Rum cemaatleri muteberan ve ruhanîleri, gördükleri iyi muameleleri anlatmışlar ve bu durumu protesto etmişlerdir (*Vakit*, No: 1609, 4 Haziran 1922).

## Kaynaklar

- AKŞİN, S. (1992) *İstanbul Hükûmetleri ve Millî Mücadele*, Cem Yayınevi: İstanbul.
- GÖKBİLGİN, T. (1959) *Millî Mücadele Başlarken*, II Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- İkdam* Gazetesi.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeniler*, (1994) Ankara
- Sabah* Gazetesi.
- SARIHAN, Z. (1995) *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt I, III, TTK: Ankara.
- Vakit* Gazetesi.